

Dokumentasjonshefte for HMS-arbeidet på garden • Versjon 4, april 2009

Helse, miljø og sikkerhet

Navn

Gardsnavn

Gnr./bnr.

Produsentnr.

Brukt i årene:

Innhold

Innledning	3
Mål for arbeidet med helse, miljø og sikkerhet	4
Organisasjons- og ansvarsbeskrivelse	5
Eksempler på utfylling	6
Beredskap	8
Fallfare, fallende gjenstander og drukning	9
Brann og eksplosjonsvern	14
Elektrisk anlegg	16
Kjemiske og biologiske stoffer	18
Maskiner og redskap	20
Andre arbeidsforhold	21
Dokumentert sikkerhetsopplæring	24
Registrering av uønskede hendelser	25
Veiledning	26
<i>Beredskap</i>	26
<i>Sikring mot fallfare</i>	26
<i>Brann- og eksplosjonsvern</i>	26
<i>Elektrisk anlegg</i>	27
<i>Kjemiske og biologiske stoffer</i>	28
<i>Risikovurdering</i>	29
<i>Andre arbeidsforhold</i>	30
<i>Krav til HMS-opplæring og dokumentasjon</i>	31
<i>Meldeplikt, trygd og forsikring</i>	32
<i>Når det er ansatte på garden</i>	33
<i>Landbrukets HMS-tjeneste</i>	33
<i>Aktuelle forskrifter under arbeidsmiljøloven</i>	34
<i>Aktuelle internettdresser til lover, forskrifter og annet</i>	34

■ ■ Dette heftet er et hjelpemiddel til å overholde HMS-kravene og til aktivt HMS-arbeid på garden. Heftet inneholder også en orientering om lover og forskrifter som vedrører helse, miljø og sikkerhet i landbruket.

Innledning

Helse, miljø og sikkerhet (HMS) er en del av Kvalitetssystem i landbruket. En bevisst holdning til arbeidsmiljø og sikkerhet i det daglige arbeidet er en forutsetning for et fullstendig og aktivt kvalitetssystem. Arbeidsmiljøloven setter krav til fullt forsvarelig arbeidsmiljø for alle.

HMS dreier seg om å ta vare på:

- › Arbeidsmiljøet
- › Ytre miljø
- › Materielle verdier
- › Sikkerhet i forbindelse med salg av tjenester og produkter

HMS er et praktisk fag, men krever dokumentasjon på noen områder. I dette heftet omfatter HMS kun arbeidsmiljø, brann og el-sikkerhet. HMS i forbindelse med salg av tjenester og produkter (Lov om produktkontroll) er ikke omtalt her, og ytre miljø er ivaretatt i miljøplanen.

KSL-kravene til helse, miljø og sikkerhet bygger på Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter. Kravene gjelder alle gardsbruk, uansett om de har ansatte eller ikke. Her går KSL ut over forskriftens krav, som på noen områder bare gjelder gardsbruk med ansatte.

HMS handler om at en skal tenke igjennom hva en skal gjøre på egen gard for å unngå skader og ulykker og at noen blir syke av arbeidet. Å sikre egen helse og dermed evne til å arbeide, er en viktig forutsetning for lønnsomhet i drifta.

Det viktigste med en gjennomgang av helse, miljø og sikkerhet på garden, er å kartlegge farer og problemer og på denne bakgrunn vurdere risikoforholdene i virksomheten, utarbeide planer og iverksette tiltak for å redusere risiko.

Landbruksnæringa er ei næring med et mangfold av oppgaver som krever bred kunnskap om dyrking av plantekulturer, dyrehold, verktøy og maskiner. Dette mangfoldet gir også mange situasjoner som representerer fare, derfor er arbeidet med helse, miljø og sikkerhet så viktig. Sammenlignet med andre næringer, er landbruket sterkt overrepresentert i statistikken over skader og ulykker. Dette er en situasjon som kan endres ved å bruke litt omtanke for hvordan en utfører sitt arbeid og ved å vurdere faremomentene før ulykker oppstår. Et samlet landbruk står bak «Felles plan for HMS-arbeid i norsk landbruk 2007-2012», der ett av målene er null dødsulykker.

Nye næringsformer åpner gardene for flere mennesker enn tidligere, noe som krever løsninger som også tar vare på deres sikkerhet. Garden er også hjem og lekeplass for barna!

Offentlig regelverk er utformet for å beskytte dem som arbeider og bor på garden. Den som driver garden har ansvar for å ta vare på egen, familiens, ansattes og besøkendes helse og sikkerhet.

- › Myndighetene utfører årlig kontroll på en viss prosent av gardene for å se til at lover og regler blir overholdt.

- › Bonden har ansvaret for å ivareta sikkerheten på garden, og myndighetene etterspør dokumentasjon som viser at det er rutiner for å holde orden på dette
- › Alle som deltar i driften skal involveres i det systematiske HMS-arbeidet.

Dette heftet er et forslag til verktøy for å kartlegge arbeidsmiljøet på garden. I heftet er det sjekklister for ulike områder. Gå gjennom disse og vurder situasjonen på din egen gard, og bruk avkryssingsmuligheten til å markere hvor ting er i orden og hvor det må gjøres forbedringer. Dette vil fungere som en plan for HMS-arbeidet, og som dokumentasjon for helse, miljø og sikkerhetsarbeidet på garden.

Den som ønsker videre oppfølging, kan kontakte Landbrukets HMS-tjeneste (LHMS). De tilbyr HMS-rådgiving på garden, hjelp til å bygge opp gardens HMS-system, samt en del andre tjenester. Landbrukets HMS-tjeneste tilbyr også kurs i Praktisk HMS-arbeid og andre HMS-temaer.

Mål for arbeidet med helse, miljø og sikkerhet

Gjennom Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter er det et krav at foretaket skal sette mål for HMS-arbeidet. I KSL-sammenheng omfatter dette arbeidsmiljø, brann og elektrisk anlegg. Det er imidlertid bedriftseieren selv, det vil si bonden, som bestemmer hvilke mål som skal settes.

Arbeidsmiljø

Eksempel på mål for arbeidsmiljøet: «Jeg/vi skal sørge for at gården er en trygg og trivelig arbeidsplass. Ingen skal skade seg eller bli syke av å arbeide her. Barna våre skal sikres et trygt og godt oppvekst- og arbeidsmiljø.»

Egne mål for arbeidsmiljøet:

Brann

Eksempel på mål for arbeid mot brann: «Alle skal kunne ”brannreglene” for bruket. Oppmerksomhet på brannforebygging skal være en del av det daglige arbeidet.»

Egne mål for arbeid mot brann:

Elektrisk anlegg

Eksempel på mål for sikkerhet på elektrisk anlegg: «Jeg/vi skal inngå sikkerhetsavtale for det elektriske anlegget. Bare utstyr godkjent for landbruket skal benyttes.»

Egne mål for arbeidet med el-sikkerhet:

Organisasjons- og ansvarsbeskrivelse

Systematisk HMS-arbeide innebærer blant annet at enhver virksomhet skal ha oversikt over hvordan ansvar, oppgaver og myndighet for arbeidet med helse, miljø og sikkerhet er fordelt. På de fleste garder vil dette arbeidet være bondens ansvar.

Hovedansvarlig for helse, miljø og sikkerhet knyttet til produksjonen på garden.

NAVN:

På bruk hvor ansvaret er delt mellom flere, angis hvordan ansvaret for å ivareta helse, miljø og sikkerhet er fordelt mellom de som jobber på garden.

Ansvarsområde	Ansvarlig	Endringer i ansvarsforhold fra dato

Krisehjelp (avløser, nabo, familie)

Navn	Adresse	Telefon	Kjennskap til drifta/kan gjøre

Slik bruker du heftet - eksempler på utfylling

Nedenfor står noen eksempler på bruk av heftet. Ved bruk av heftet skal en vurdere situasjonen på eget gardsbruk opp mot det som angis i hvert sjekkpunkt. Hvis du på noen av punktene finner at det ikke er i orden: Noter under «Aktivitet/Tiltak/Andre merknader» og sett en frist i rubrikken «Frist». Noter i rubrikken «Utført» når tiltaket er utført.

Bakerst i heftet er det veiledende stoff til de ulike områdene. I eksemplene viser vi til det veiledende stoffet i selve sjekkpunktet, men i resten av heftet står henvisningen innledningsvis under hver temaoverskrift.

Sikring mot fallfare	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Sikring av toppen på siloen Toppen av siloen sikres med minimum 1 m høyt rekkverk el lignende. Åpninger rundt og mellom siloer skal være sikret med rekkverk, tett gulv el lignende.	X					
Sikring mot brann i elektrisk anlegg Veiledning s.27	Ja	Nei	Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
Egenkontroll Egenkontroll skal gjennomføres hvert år. Følgende sjekkes for unormal varme, svimerker, knitrelyder, knuste lokk og andre synlige defekter:		X		<i>Gjennomføre egenkontroll. Gjenta årlig ved egenrevisjon.</i>	1/5-09	1/4-09
<ul style="list-style-type: none"> ● Kabler ● Deksler ● Brytere ● Lysarmaturer ● Elektrisk utstyr 	X X X X	X		<i>Skift armatur i verksted.</i>	1/5-09	1/5-09
Sikringsskap Skrusikringer skal etterskrus og sjekkes for varmgang. Skapet skal holdes ryddig og døren være lukket.	X					

Slik bruker du heftet - eksempler på utfylling, forts.

Kjemiske og biologiske stoffer Veiledning s. 28	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Sikkerhetsrutiner Sikkerhetsrutiner for å unngå silogass, gjødselgass og annet skal følges.		X		<i>Gå gjennom dette med avløser og familie.</i>	1/8-09	
Maskiner og redskap	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Verneinnretninger på traktor og redskap skal være på plass og i orden <ul style="list-style-type: none"> ● Kraftuttak på traktor ● Kraftinntak på redskap ● Kraftoverføringsaksler ● Vern på reimer, transportskruer og andre bevegelige deler ● Vern på vedmaskiner 	X					
Annet						

Beredskap

Beredskap innebærer å ha tenkt igjennom ulike nøds- og krisesituasjoner, og hvordan disse best kan håndteres på egen gard. Veiledning om dette på s. 26.

Beredskap	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Beredskapsplakat Lag beredskapsplakat. Tenk gjennom hvordan ulike nødsituasjoner skal håndteres og hvordan evakuering skal gjennomføres.						
Annet						

Fallfare, fallende gjenstander og drukning

Sikring mot fallfare	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
<p>Gulv og gangareal Gulv eller underlag skal ha en overflate som er mest mulig skli- og snublesikkert.</p> <p>Nivåforskjeller i gulv skal være godt markert og belyst.</p>						
<p>Rekkverk Gulv, plattformer, trapper, gangbaner o.l. skal ha rekkverk når det er fare for at personer eller gjenstander kan falle ned.</p> <p>Rekkverket skal ha en slik høyde og utforming at sikring oppnås og at arbeid kan utføres uten fare.</p> <p>Vurder klatresikring der barn ferdes, for eksempel finmasket netting eller loddrette spiler med maks 2 cm lysåpning og avrundet handlist som gjør balansering vanskelig.</p>						
<p>Lemmer, luker og overdekning Lemmer og lokk bør være letthandterlige og hengslet slik at de ikke blir fjernet fra stedet.</p> <p>Gulv rundt lukeåpning bør være sklisikkert, lukekanten bør merkes med varselfarge. I tillegg bør åpningen ha en ca 1,5 cm kant som kan stoppe en fot som glir mot åpningen.</p>						

Sikring mot fallfare, forts.	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
<p>Trapper Trapp skal være lett å gå i, ha jevn stigning og ha god handlist på begge sider.</p> <p>Trapp som inngår i rømmingsvei skal ha en bredde som er nødvendig for effektiv rømming.</p>						
<p>Stiger og ledere Forebygging av fall fra stiger og ledere kan ha ulike løsninger.</p> <p>Stiger skal være sikret mot å skli eller velte. De skal rekke minst 1 m over tak eller avsats dersom ikke annen løsning gir mulighet for å holde seg fast.</p> <p>Ledere kan ha ryggboyle, eventuelt tau, føringsskinne eller lignende med fallsikring.</p> <p>Lange ledere skal ha hvileplan.</p>						
<p>Stoppekant ved silo Stoppekanten skal hindre utforkjøring. Den må være solid utført og 30 cm eller høyere, avhengig av størrelsen på hjulene på kjøretøyet som brukes.</p>						
<p>Sikring av toppen på siloen Toppen av siloen sikres med minimum 1 m høyt rekkverk el lignende. Åpninger rundt og mellom siloer skal være sikret med rekkverk, tett gulv el lignende.</p>						

Sikring mot fallfare, forts.	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Skrensekant og rekkverk på låvebru Låvebru skal ha skrensekant for kjøretøy (anbefalt 60 cm) og rekkverk som til sammen er ca. 1 m høyt. Skrensekanten bør være solid utført og gå helt ned til enden av brua.						
Annet						
Annet						
Annet						
Annet						

Sikring mot fallende gjenstander	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Redskap, dekk, paller, rundballer og stor-sekker mm. Dette skal sikres mot å falle eller rase sammen.						
Takras Områder der folk ferdes skal sikres mot ras av snø og is.						
Annet						
Annet						
Annet						

Sikring mot drukning	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Rekkverk på brønner og kummer, dammer og gjødselbasseng Rekkverk skal rekke minimum 1,5 m over terrenget. Vurder om høyden bør økes på grunn av f eks hellende terreng eller snødybde.						
Innvendig stige Vurder om brønner, dammer og gjødselbasseng trenger innvendig stige for å sikre mot drukning.						
Lemmer, lokk og overdekning Lemmer og lokk bør være så tunge at barn ikke kan åpne dem, og hengslet slik at de ikke fjernes fra stedet.						
Annet						
Annet						
Annet						

Brann- og eksplosjonsvern

Den som driver garden har ansvar for at brann- og eksplosjonsfare forebygges, og at det er tilstrekkelig antall rømmingsveier i tilfelle brann, eksplosjon eller andre uforutsette hendelser. Veiledning om dette på s. 26.

Sikring mot brann	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Generell orden og renhold						
Tilgjengelighet og kontroll av brannsløkkeutstyr Tilstrekkelig antall brannsløkkeutstyr skal finnes i husdyrrom, verksted, garasje og låve. Pulverapparater skal vendes hvert kvartal. Brannslange må sikres mot frost.						
Gardsverksted Vegger, gulv og tak skal tilfredsstillende krav til brann-sikkerhet (betong, gips eller elementplater).						

Sikring mot brann, forts.	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
<p>Innendørs parkering av traktor Oppstillingsplass/garasje for traktor med hovedstrømsbryter skal ha tett gulv med ikke brennbar overflate under og en meter utenfor traktoren.</p> <p>For traktor uten hovedstrømsbryter er det krav om at hele gulvet skal bestå av tett og ikke brennbart materiale. Alternativt kan batteriet tas ut ved parkering.</p>						
<p>Varme arbeider Risikoen for brann og eksplosjon skal vurderes når det skal benyttes utstyr som kan frembringe varme eller gnister.</p>						
<p>Rømmingsveier Disse skal holdes åpne og fri for blokkeringer.</p>						
<p>Annet</p>						
<p>Annet</p>						

Elektrisk anlegg

Veiledning om dette på s. 27.

Sikring mot brann i elektrisk anlegg	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Egenkontroll Egenkontroll skal gjennomføres hvert år. Følgende skal sjekkes for unormal varme, svimerker, knitrelyder, knuste lokk og andre synlige defekter: <ul style="list-style-type: none">● Kabler● Dekslar● Brytere● Lysarmaturer● Elektrisk utstyr						
Renhold Elektrisk utstyr og vifter skal holdes fritt for smuss og skal ikke være tildekket.						
Sikringskap Skrusikringer skal etterskrus og sjekkes for varmgang. Skapet skal holdes ryddig og døren skal være lukket.						
Dersom overspenningsvern er installert Det skal gjennomføres jevnlig kontroll av om indikator for overspenning er løst ut (alltid etter lynaktivitet i området).						

Sikring mot brann i elektrisk anlegg, forts.	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Jordfeilbryter Det skal være montert jordfeilbryter (brannbryter).						
Kontinuerlig utbedring av feil Når feil ved elektrisk anlegg oppdages skal det utbedres.						
Annet						
Annet						
Annet						
Annet						

Kjemiske og biologiske stoffer

Forgiftning og allergier kan oppstå gjennom innånding av gass, støv og damp og ved kontakt med hud og klær. Risiko for helse og sikkerhet ved bruk av kjemikalier, prosesser som frigjør kjemikalier og biologisk materiale skal kartlegges og dokumenteres. Giftinformasjon fås på tlf. 22 59 13 00. Veiledning om kjemiske og biologiske stoffer på s. 28. Veiledning om risikovurdering på s. 29.

Sikring mot skader fra kjemiske og biologiske stoffer	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Kjemikalier, plantevernmidler og andre produkter Valg, bruk og lagring av produkter skal gjøres etter at risiko er vurdert. Nødvendige vernetiltak skal gjøres.						
Farlig biologisk materiale Ved fare for at en kan utsettes for eksempelvis sopp, bakterier, parasitter, skal enhver aktivitet risikovurderes.						
Stoffkartotek med sikkerhetsdatablad Sikkerhetsdatablad skal være tilgjengelig der kjemikaliene brukes. Det skal gis opplæring i bruk av sikkerhetsdatablad, samt informasjon og opplæring om farene ved bruk av kjemikaliene, nødvendige vernetiltak og riktig bruk av verneutstyr.						
Støv Tiltak skal gjøres for å redusere støveksponering. Støvkilder skal fjernes eller bygges inn. Verneutstyr skal brukes.						
Punktavsug Punktavsug skal vurderes der kjøretøyer startes inne, og der sveising, sliping og lignende utføres.						

Sikring mot skader fra kjemiske og biologiske stoffer, forts.	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Sikkerhetsrutiner Sikkerhetsrutiner ved fare for silogass, gjødselgass og annen gassfare skal følges.						
Annet						
Annet						
Annet						
Annet						
Annet						

Maskiner og redskap

Den som driver garden har ansvar for at det tekniske utstyret er forsvarlig vernet og konstruert. Traktoren er den maskinen som er årsak til flest skader og ulykker.

Bruk av setebelte kan være avgjørende for utfallet av velt og utforkjøring.

Oversikt over sertifiseringsorganer for utstyr på www.sert555.no/soke4.cfm

Veiledning om opplæring og dokumentasjon av opplæring på s. 31

Sikring mot skader ved bruk av maskiner og redskap	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Service på maskiner og utstyr Skal utføres i tråd med instruksjon for den enkelte maskin.						
Verneinnretninger på traktor og redskap skal være på plass og i orden <ul style="list-style-type: none"> ● Kraftuttak på traktor ● Kraftinntak på redskap ● Kraftoverføringsaksler ● Vern på reimer, kjeder, tannhjul, transportskruer og andre bevegelige deler ● Vern på vedmaskiner 						
Traktor og hengere Speil, lys, setebelte, bremses skal jevnlig etterses.						
Kontroll og sertifisering av utstyr <ul style="list-style-type: none"> ● Siloheis ● Masseforflytningsmaskin ● Løfte- og stablevogner ● Kran for løft av storesekk på såmaskin 						
Annet						

Andre arbeidsforhold

Tenk gjennom hvilke arbeidsoppgaver som kan gi slitasjeskader, støyskader eller vibrasjonsskader, og hvordan skader kan forebygges. Dette er risikovurdering i praksis. Veiledning om andre arbeidsforhold på side 30.

Er det tatt tilstrekkelig hensyn til følgende punkter?	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Støy Støy fra maskiner og arbeid er vurdert og tiltak iverksatt.						
Lysforhold Lysforholdene er tilfredsstillende for aktiviteten som skal utføres.						
Forebygging av muskel- og skjellettlidelser og vibrasjonsskader Arbeid som innebærer tunge løft, ensformig gjentakelsesarbeid og vibrasjoner fra verktøy er vurdert og nødvendige tiltak iverksatt.						
Personlig verneutstyr Det er rutiner for bruk, opplæring, oppbevaring, vedlikehold, reparasjon og utskifting av personlig verneutstyr. Det personlige verneutstyret er i god hygienisk stand.						
Førstehjelpsutstyr Førstehjelpsutstyr er på plass.						
Ved graviditet Arbeidsoppgaver og tiltak er vurdert.						

Er det tatt tilstrekkelig hensyn til følgende punkter? Forts.	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Handtering av husdyr Flytting og handtering av dyr kan foregå på en sikker måte. ● Det finnes tilstrekkelig med fluktveier. ● Drivganger, ramper og behandlingsplasser for dyr er trygge å bruke.						
Annet						
Annet						
Annet						
Annet						

Når det er ansatte på gården Veiledning på side 33	I orden		Ikke aktuelt	Aktivitet/Tiltak/Andre merknader	Frist dato	Utført dato
	Ja	Nei				
Personalrom Avløser og andre ansatte skal ha tilgang til toalett, vask, dusj, garderobe med skiftemulighet og tørkemulighet for klær og skotøy, samt adgang til egnet rom for å spise.						
Yrkesskadeforsikring Det skal tegnes yrkesskadeforsikring for de ansatte.						
Annet						
Annet						
Annet						
Annet						

Dokumentert sikkerhetsopplæring

Opplæring i sikker bruk av maskiner og utstyr skal gis før noen settes til å utføre arbeid med slikt utstyr. Opplæringen skal dokumenteres.

For hver enkelt maskin er følgende gjennomgått:

- Betjening, bruksegenskaper og bruksområde
- Vedlikehold og kontroll
- Viktige faremomenter og krav til sikker bruk og betjening i bruksanvisning og aktuelle forskrifter.
- Signering av begge parter

Veiledning om dette på s. 31-32.

Maskin Type og fabrikat	Opplæring påbegynt Dato	Opplæring avsluttet Dato	Signatur Gitt opplæring	Signatur Mottatt opplæring

Registrering av uønskede hendelser

Registrer uønskede hendelser, ulykker og nestenulykker. Gjør forbedringstiltak for å forebygge at ulykker oppstår.

Flere opplysninger om meldeplikt, trygd og forsikring på s 32.

Hvem var involvert?	Hva skjedde?	Hvor skjedde det?	Dato	Årsak
<i>Eksempel: Ole Olsen, avløser</i>	<i>Fall fra stige</i>	<i>I siloen</i>	<i>13/5 -09</i>	<i>Stigen var usikret og skled</i>

Viktig å vite

- Det er arbeidsgivers ansvar å melde fra om alvorlige ulykker og skader til politi og arbeidstilsyn.
- For å få rett til yrkesskadedekning, må yrkesskade meldes til NAV innen ett år etter arbeidsulykken.
- Når en arbeidstaker blir påført skade eller sykdom som kan gi rett til yrkesskadedekning, eller når arbeidstaker ønsker det, plikter arbeidsgiver å sende skademelding til NAV.
- En arbeidsgiver plikter å tegne yrkesskadedeforsikring for alle sine ansatte.
- Den som ikke er arbeidstaker, er ikke obligatorisk trygdet for yrkesskader/yrkessykdommer.
- Bønder kan tegne en frivillig trygd for yrkesskade. Den må tegnes på det lokale NAV-kontor og årlig premie er 0,4 % av forventet ervervsinntekt.

Veiledning til de enkelte punkter

Dette avsnittet gir veiledning og kommentarer til punktene under hver tema-gruppe i kartleggingsdelen av heftet. Avsnittet har også henvisninger til de mest aktuelle lovene og forskriftene.

Lover og forskrifter som regulerer arbeidet med helse, miljø og sikkerhet:

- Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv (Arbeidsmiljøloven)
- Lov om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven)
- Lov om tilsyn med elektriske anlegg og elektrisk utstyr
- Lov om kontroll med produkter og forbrukertjenester

Felles for alle disse lovene er Forskrift om systematisk helse-, miljø og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften). I tillegg har lovene en rekke tilhørende forskrifter. Også i annet lovverk vil det være lover og forskrifter som påvirker HMS-arbeidet: Plan- og bygningsloven med tilhørende tekniske forskrifter er aktuell ved byggevirksomhet på garden, Veitrafikkloven regulerer trafikk med landbruksmaskiner.

Beredskap

Beredskap innebærer å ha tenkt igjennom hvordan man best kan håndtere brann, personskader, dødsfall og andre ulykker som kan oppstå. Alle bør kjenne beredskapsreglene for garden og blant annet kunne yte førstehjelp, håndtere slokkeutstyr og eventuelt brannvarslingsanlegg. Avtal møtested ute for i en krisesituasjon raskt å få oversikt over de som bor og arbeider på garden.

En beredskapsplakat bør ha skisse over driftsbygning(er) og hvor i bygningen(e) en finner sikringsskap, slokkeutstyr, rømmingsveier, førstehjelpsutstyr mm. Det er også en fordel med opplysninger om strømkabler, vannledninger og drivstoff-tanker dersom disse er nedgravd. Det bør være oversikt over nødtelefonnumre (brann/politi/ambulanse), giftinformasjon og håndverkere. Det bør være plakat i hver driftsbygning. KSL Matmerk tilbyr beredskapsplakat som er enkel å bruke.

Tenk gjennom rømmingsplan og eventuell evakuering av dyr.

Sikring mot fallfare

Leidere

En leder er fastmontert, i motsetning til stige som er løs og flyttbar. Leidere over 3,5 m skal ha fallsikring. Ryggbøylene bør begynne ved en høyde på 2,5 m. Leidere som er høyere enn 6 m skal ha hvileplan med maksimalt 6m loddrett avstand.

Brann- og eksplosjonsvern

- Forskrift om brannforebyggende tiltak og tilsyn
- Forskrift om brannfarlig vare
- Forskrift om brannfarlig eller trykksatt stoff
- Forskrift om håndtering av eksplosjonsfarlig stoff
- Tekniske forskrifter til plan- og bygningsloven

Landbrukets Brannvernkomite (LBK) har utarbeidet anbefalinger for brannforebygging i driftsbygninger, se www.landbrukets-brannvernkomite.no/

Blant annet anbefales seksjonering av driftsbygninger for å begrense brann. Forsikringsselskapene setter krav til seksjonering. Myndighetene signaliserer at anbefalingene blir offentlige krav, men dato for ikrafttredelse er ikke bestemt.

Det er viktig å kjenne til LBKs anbefalinger, som gjelder nye bygg og større ombygginger. Det sies blant annet:

«Ved bygging av driftsbygning er det bare meldeplikt, og tiltakshaveren kan føre opp bygningen selv, men får da selv ansvar for at pålagte brannsikringstiltak er på plass og riktig utført. LBK anbefaler at det benyttes bygningsfagfolk som er godkjent og som har ansvarsplikt for utførelse av det arbeid de utfører. Det reduserer risikoen for eventuelle tap som følge

av byggefeil. En godkjent prosjekterende har ansvar for å påse at tiltaket er i samsvar med gjeldende lover og forskrifter. LBK tilrår å melde byggeplanene som søknadssak slik at krav om byggekontroll utløses.»

Rømmingsveier

Rømmingsveiene skal ha bredde og utforming tilpasset dyrearten, og skal være tilrettelagt for raskest mulig rømming. Vurder rampe på utsiden. Noen dyreslag reagerer på variasjon i lys/skygge, og vegrer seg for å gå. Høydeforskjeller i underlaget kan også gjøre evakuering vanskelig. Rømmingsveiene må ikke være sperret av snø om vinteren.

I driftsbygninger skal det være uhindret adgang til minst to rømmingsveier. Fra husdyrrom skal det være to rømmingsveier, den ene av disse skal føre direkte ut i det fri.

Sikringsskap

Det anbefales at sikringsskap og tavlerom bygges inn i egne brannceller slik at eventuell brann ikke sprer seg.

Krav til brennbarhet

In1 og In2 er internasjonale betegnelser for brennbarhet. I garasjer er det krav om at vegger og tak skal være dekket med en overflate minimum In1 (for eksempel betong, gips eller elementplater) dersom traktoren har strøm koblet på. Når traktoren har strømmen frakoblet med for eksempel hovedstrømbryter, er kravet In2 (for eksempel nåletré eller sponplater).

Brannseksjonering

Veiledning til teknisk forskrift til plan- og bygningsloven anbefaler at husdyrrom skal utføres som egen branncelle.

- Er husdyrrommet over 300 m² er kravet til brannmotstand 60 minutter (REI 60).
- Er husdyrrommet under 300 m² er kravet til brannmotstand 30 minutter (REI 30).

Dører mellom husdyrrom og andre rom skal ha samme brannmotstand som veggen. Det er ikke tillatt å ha dør fra husdyrrom direkte til verksted og garasje.

Slokkeutstyr

Det er krav om slokkeutstyr i bygninger med husdyr og i verksted. Vurder plassering av slokkeutstyr i forhold til inngangsdører, rømmingsveier, el-tavler og teknisk utstyr.

Slokkeutstyr kan være pulver- eller skumapparat, eller vannslange. Sørg for at vannforsyning og slange ikke fryser, og at slangen har tilstrekkelig rekkevidde.

Gode råd mot brann

- Hold orden og ha godt renhold.
- Ha kontroll på elektrisk anlegg. Benytt kun godkjent utstyr og hold det vedlike. Monter jordfeilbryter (krav) og overspenningsvern.
- Etterskru sikringer jevnlig og hold døra på sikringsskapet lukket.
- Brenn ikke avfall og gras nær hus.
- Monter hovedstrømsbryter på traktor og annen motorisert redskap.
- Ta nødvendige forhåndsregler ved bruk av vinkelsliper og ved varme arbeider.
- Ha slukkeutstyr tilgjengelig og lær alle å bruke det.
- Lag en beredskapsplan.

Elektrisk anlegg

- Forskrift om elektrisk utstyr
- Forskrift om elektrisk lavspenningsanlegg (FEL)

Eier av driftsbygninger og våningshus har ansvar for at det elektriske anlegget til enhver tid er i orden og tilfredsstillende kravene. Mye kan kontrolleres av eier, men det anbefales en faglig kontroll med jevne mellomrom. Noen lokale el-tilsyn har på tilsynsbesøk gitt pålegg om at egenkontrollen skal dokumenteres på el-tilsynets egne sjekklister. Sjekklister, opplysninger og materiell om el-vett kan fås ved henvendelse til det lokale el-tilsyn (ved ditt lokale el-verk).

I husdyrholdforskriftene er det krav om faglig kontroll av det elektriske anlegget minimum hvert tredje år. Forsikringsselskapene tilbyr avtaler for dette.

Renhold

Spyling på elektriske apparater og utstyr må ikke forekomme, med unntak av apparater som er spesielt beregnet for å tåle slik behandling (for høytrykk-spyling kun ved kapslingsgrad minimum IP 56, spyling med hageslange kun ved kapslingsgrad minimum IP44). Vær oppmerksom på at branner også kan oppstå i høytrykkspylerne, sørg derfor for å koble fra apparater som ikke er i bruk.

Elektriske fluefangere o.l. bør rengjøres med en fuktig klut, aldri spyles.

Kjemiske og biologiske stoffer

- Forskrift om vern mot eksponering for kjemikalier på arbeidsplassen (Kjemikalieforskriften)
- Forskrift om vern mot eksponering mot biologiske faktorer (bakterier, virus, sopp m.m.) på arbeidsplassen (forskrift om biologiske faktorer)
- Forskrift om sveising, termisk skjæring, termisk sprøyting, kullbuemeisling, lodding og sliping (varmt arbeid)
- Forskrift om oppbygging og bruk av stoffkartotek for helsefarlige stoffer i virksomheter
- Forskrift om forplantningsskader og arbeidsmiljø
- Forskrift om arbeid av barn og ungdom

Giftinformasjon

Informasjon om giftstoffer får du på telefon 22 59 13 00.

Kjemikalier

I Forskrift om vern mot eksponering for kjemikalier på arbeidsplassen (Kjemikalieforskriften) går det fram at begrepet kjemikalier omfatter en svært stor bredde av stoffer og forbindelser. Det handler om både gasser og faste og flytende stoffer, og om alle typer kjemiske forbindelser eller stoffer som frigjøres under en arbeidsprosess. Det er mange vanlige stoffer man kanskje ikke tenker på som kjemikalier, for eksempel bensin, diesel og handelsgjødsel. På en gard kan det også i mange tilfeller frigjøres gasser i arbeidsprosesser. Eksempler på dette kan være silogass, gjødselgass eller sveiserøyk.

Den som driver garden har ansvar for at forurensninger i form av røyk, støv, gass o.l. unngås eller reduseres til lavest mulig nivå der de kan forårsake helsefare. Husk at også barn trenger beskyttelse mot støv, gass og støy!

Dødelige gasser

De gassene som innebærer størst dødsrisiko i landbruket er silo- og gjødselgasser. Disse gassene er blandinger av flere forskjellige gasser som enten gir helseskade eller fører til direkte død. Noen av silo- og gjødselgassene har verken farge eller lukt og kan derfor ikke merkes før det er for sent.

Både silo- og gjødselgassene fortrenger oksygen, noe som kan føre til kvelning. Det må sørges for nok oksygen før en går inn i et rom der det er fare for gass. Bruk egnet verneutstyr. Ved behov for redningsinnsats, kontakt brannvesenet 110.

Silogasser

Faren for silogass er størst ved innlegging, jevning/pakking, pålegging og avtanking av press, eller dersom det har vært et opphold i leggingen. Gassutvikling pågår helt til grasmassen er ferdig ensilert. Starter gjæringen på nytt, starter også gassproduksjonen på nytt.

Det er viktig å etablere gode rutiner for utlufting. Bruk alltid silovifte.

Gjødselgass

Vær oppmerksom ved røring, i tappegrop og ved gjødselvogn. Sørg for ventilasjon og gjennomtrekk. Unngå røring i vindstille vær.

Ammoniakk

Ammoniakk er en kraftig luftveisirritant. Langvarig eksponering kan gi kronisk irritasjon av øyne, nese, og øvre luftveier, mens kortvarig høy eksponering gir rask død.

Biologiske stoffer

En rekke arbeidsoperasjoner kan innebære eksponering for biologiske stoffer som for eksempel parasitter, sopp og bakterier som kan være sykdomsfremkallende. Før arbeidet settes i gang skal risiko vurderes, og eventuelle andre verneiltak iverksettes.

Kreftfremkallende og arveskadelige stoffer

Alle som arbeider med kreftfremkallende og arveskadelige stoffer skal være kjent med farene. Arbeidsgiver plikter å informere om farene før stoffene tas i bruk.

Gravide og ammende må ikke arbeide med slike stoffer dersom risikovurderingen viser at arbeidet kan medføre fosterskade. Det er forbudt for barn og ungdom under 18 år å arbeide med disse stoffene.

Områder hvor kreftfremkallende stoffer benyttes skal merkes. Sørg for at det ikke spises, drikkes eller røykes i arbeidslokalene eller mens midlene brukes. Privat tøy og arbeidstøy skal holdes atskilt og det skal finnes vaskemuligheter i umiddelbar nærhet.

Sikkerhetsdatablad (tidligere HMS-datablad)

Alle virksomheter skal ha stoffkartotek med sikkerhetsdatablad for helsefarlige, brann- og eksplosjonsfarlige stoffer (eks. plantevern, olje, vaskemidler). Leverandør av kjemikalier plikter å fremskaffe sikkerhetsdatablad.

Sikkerhetsdatabladet inneholder vitale opplysninger for lege/sykehus. Ha sikkerhetsdatabladene tilgjengelig der kjemikaliene brukes, slik at helsepersonell og hjelpemannskap fort kan finne opplysninger om behandlingsmåte.

Mellomlagringskanner skal ha etiketter tilsvarende originalemballasje.

Sikkerhetsdatablad er systematisk oppbygd. De inneholder 16 punkter som alltid står i samme rekkefølge. Det er bestemte opplysninger som skal stå i hvert punkt. Sikkerhetsdatabladenes punkt 2, 4, 7, 8 og 11 er spesielt nyttig ved vurdering av arbeidsmiljøet og ved risikovurderingen:

Pkt. 2 – Viktigste faremomenter: Dette er «konklusjonen» på databladet, og sier hvilke faremomenter som er knyttet til stoffet når det gjelder helse, brann og miljø.

Pkt. 4 – Førstehjelpstiltak: Her står opplysninger om førstehjelpstiltak. Nødvendig førstehjelpsutstyr skal angis under dette punktet når det er behov for det.

Pkt. 7 – Håndtering og lagring: Her beskrives stoffets egenskaper og farer, det gis håndteringsveiledning samt lagringsanvisning.

Pkt. 8 – Eksponeringskontroll og personlig verneutstyr: Her oppgis det hvordan man skal forebygge skader, og hva slags verneutstyr man må bruke dersom dette er nødvendig.

Pkt. 11 – Helsefareopplysninger (toksikologiske opplysninger): Dette punktet gir opplysninger om hvordan stoffet tas opp i kroppen. Det forteller også hvilken virkning kjemikaliet har både ved akutt eksponering og ved gjentatt eksponering.

Punktene 10, 13 og 14 gir opplysninger om mulighet for at farlige reaksjoner kan forekomme, avfallshåndtering og transport.

En av grunnene til at sikkerhetsdatablader er så omfattende, er at de er verktøy for både småbedrifter og store industriforetak – også for de som lager egne blandinger. Databladene skal gi viktige opplysninger blant annet om transport og lagring, og om stoffer som er satt sammen av flere komponenter.

Bonden trenger ikke all denne informasjonen, men for brannmannskap og helsepersonell er dette avgjørende. Derfor skal hele databladet finnes der kjemikaliet brukes – og det skal være lett tilgjengelig for alle.

Risikovurdering

Risikovurdering er en viktig del av HMS-kartleggingen. Metoden er hensiktsmessig for å rangere ulike risikoer ut fra alvorlighetsgrad. Risikovurderingen gir deg bedre forutsetning for å prioritere riktig, når tiltak skal iverksettes. «Farekilde» er alle forhold som kan forårsake skade. Det kan være kjemikalier, gasser, maskiner, arbeid i høyden, tunge løft, stress osv. Husk at risiko ikke begrenser seg til umiddelbare, fysiske farer. De hyppigste årsakene til skader og sykdom i arbeidslivet i dag, er ergonomiske og psykososiale forhold: Muskel/skjellett-plager, stress, konflikter etc. En vurdering av risiko må derfor også omfatte slike spørsmål.

Risikovurdering kan gjennomføres ved å stille disse spørsmålene:

1. Hva kan skje?
2. Hvor sannsynlig er det?
3. Hva blir konsekvensen hvis det skjer?
4. Hva kan gjøres for å:
 - Forebygge (reducere sannsynlighet)?
 - Begrense skaden (reducere konsekvens)?

Andre arbeidsforhold

- Forskrift om vern mot mekaniske vibrasjoner
- Forskrift om støy på arbeidsplassen
- Forskrift om personlig verneutstyr
- Forskrift om tungt og ensformig arbeid

Vurder driftsbygninger og arbeidsrom med tanke på best mulig tilrettelegging, slik at arbeidet så langt som mulig kan skje i gode arbeidsstillinger, med godt lys og så liten støybelastning som mulig. En oversiktlig og ryddig arbeidsplass forebygger skader og ulykker og gjør arbeidet mer effektivt.

Vibrasjoner

Vær oppmerksom på at vibrasjoner fra traktorer, maskiner og håndverktøy over tid kan gi skader. Jo lengre eksponering, og jo sterkere vibrasjon, desto større risiko for skader på muskler og nerver. Kan man ta pauser eller fordele denne typen belastning over tid er det en fordel. Det er et krav om å risikovurdere varigheten av arbeidet i forhold til styrken/frekvensen på vibrasjonen.

Støy

Nedsatt hørsel er den vanligste konsekvensen av støy, men støy kan også forårsake stress, hjerte-karsykdommer og bidra til økt risiko for ulykker.

Tiltaksgrensen for støy er 80 dB(A). Det betyr at ved støy på dette nivået og høyere skal det iverksettes vernetiltak, for eksempel bruk av hørselvern. Grenseverdien er 85 dB(A) for en arbeidsdag på 8 timer. Når støynivået når grenseverdien skal det gjøres tiltak for å redusere eksponeringen til under grenseverdien.

Vær oppmerksom på at det ikke bare er langvarig støy som kan skade hørselen. Kortvarige, høye lyder fra f.eks. spikerpistol og slipemaskin kan være like skadelig.

En reduksjon eller økning på 3dB(A) tilsvarer en halvering eller fordobling av støynivået.

Verneutstyr

Den som driver garden har ansvar for at personlig verneutstyr blir brukt når det ikke på annen måte kan tas forholdsregler for å oppnå tilfredsstillende vern om liv og helse. Det er viktig med riktig og tilpasset verneutstyr til ulike arbeidsoperasjoner for å oppnå optimal beskyttelse. Oppbevaring, ettersyn og kontroll av verneutstyret er viktig, slik at det ikke gir falsk trygghet. Dette gjelder både hodevern, hørselvern, øyevern, åndedrettsvern, vernetøy, sko og fallsikringsutstyr.

Førstehjelpsutstyr

Vurder om det er behov for førstehjelpsutstyr flere steder på garden, og om det er behov for et utvalg av førstehjelpsartikler i traktor eller andre maskiner. Førstehjelpsutstyr bør være plassert lett tilgjengelig der man arbeider. Innholdet bør dekke de skadene som kan oppstå i arbeidet som utføres (for eksempel etsende stoffer på hud og i øyne, brannskader, kutt- og sårskader).

Belastningslidelser

Belastningslidelser er den viktigste årsaken til uførhet i landbruket. Derfor anbefales det å legge vekt på de ergonomiske arbeidsforholdene. Kroppen trenger bevegelse og belastning, men skades hvis belastningen blir for stor. For mange bønder er traktoren den mest brukte arbeidsplassen. Det kan medføre mye ensidig arbeid med uheldige vridninger. Bruk maskinenes muligheter for justering av arbeids- og sittestilling.

Variasjon

- Sørg for variasjon og avlastning av utsatte ledd og muskler. Unngå om mulig arbeidsopplegg som krever gjentatte bevegelser over lang tid.
- Unngå tungt arbeid med «kalde muskler» fordi det lettest fører til skader. Gjør de oppgavene som er minst fysisk belastende først.

- Ved ensformig arbeid bør du variere mellom ulike arbeidsmåter, slik at du unngår ensidig belastning. Det er like viktig å forberede kroppen som redskapen til onnene.

Riktig løfteteknikk

- Legg opp arbeidet slik at tunge løft kan unngås
- Husk «de gode reglene» for løfting og bæring:
 - Vurder vekten av det som skal løftes. Overvurder ikke egne krefter – benytt hjelpemidler.
 - Stå nær inntil gjenstanden med bena fra hverandre.
 - Bøy knær og hofter, fell overkroppen fremover med rett rygg.
 - Grip om gjenstanden. Strekk knær, hofter og rygg samtidig.
 - Bær nær inntil kroppen.
 - Fordel om mulig vekta på høyre og venstre side for å unngå skjev belastning.

Kroppen gir signaler ved uheldig belastning

Ta signalene på alvor; ta pauser, endre arbeidsstilling eller ta andre forholdsregler når det er nødvendig.

Hold aktiv kontakt med yrkesfeller og andre i grenda, det er viktig for velvære og trivsel.

Handtering av husdyr

Husdyr er den direkte årsaken til de fleste personskadene i landbruket. Vanlige skadeårsaker er stanging, klemming og tråkking. I tillegg inntreffer det i forbindelse med husdyrhold et stort antall ulykker som utløses av andre forhold enn dyra selv. Glatte gulv og «snublefeller» ute og inne er viktige utløsende faktorer. De tre farligste arbeidsoperasjonene er flytting av dyr, føring og melking. Husdyrholdforskriftene anbefaler tilrettelegging for flytting av dyra fra fjøs til transportbil. Tilpassede drivganger, utganger og rampe på utsiden er gode tiltak. Vær spesielt oppmerksom ved handtering av okser og av kyr som nylig har kalvet.

Eksempler på aktuelle tiltak kan være:

- Ta hensyn til dyras reaksjonsmønstre
- Følg faste og gode rutiner

- Instruer avløser om dine dyr og arbeidsrutiner
- Forbered og tenk gjennom flytting av dyr slik at skader kan unngås
- Planlegg drivganger og enkle flytterutiner ved nybygging og ombygging
- Bruk vernesko eller vernestøvel med godt mønster
- Bruk sparkebøyle på kua når det er nødvendig

Krav til HMS-opplæring og dokumentasjon

- Arbeidsmiljøloven
- Forskrift om bruk av arbeidsutstyr

Gjennomgående krav til opplæring

Ansvarlig for virksomheten skal sørge for nødvendig opplæring for seg selv og sine arbeidstakere. Den som håndterer arbeidsutstyr, varer, stoffer eller produkter skal ha nødvendig opplæring og kvalifikasjoner for sikker utførelse av arbeidet, og beherske de farene som bruken kan medføre. Der det er påkrevd med bruk av hjelpemidler eller personlig verneutstyr skal det gis opplæring, og om nødvendig trening, i bruken av dette. Alle skal ha opplæring i gardens beredskap ved brann og annen ulykke. Opplæringen skal gis på et språk som arbeidstakerne forstår.

Opplæring av ledere

Arbeidsmiljøloven setter krav om at arbeidsgiver skal gjennomgå opplæring i helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid. Plikten gjelder også arbeidstakere som har til oppgave å lede eller kontrollere andre arbeidstakere. Opplæringens innhold og omfang er nærmere beskrevet i en veiledning utgitt av Arbeidstilsynet. Dette opplæringskravet gjelder når man har ansatte og/eller avløserer ansatt i avløserlag. Gjennomført opplæring må dokumenteres. Kurset Praktisk HMS-arbeid er tilpasset landbruket og dette opplæringskravet. For påmelding kontakt Landbrukets HMS-tjeneste.

Opplæring og instruksjon av barn og ungdom

Arbeidsgiver skal sørge for at personer under 18 år får nødvendig opplæring og instruksjon i arbeidet. I opplæringen skal det tas særlig hensyn til deres manglende arbeidserfaring, at de ikke er oppmerksomme på eksisterende og potensiell risiko, eller at de ikke er fullt utviklet.

Dokumentert sikkerhetsopplæring

Dokumentert sikkerhetsopplæring skal gis når bonden etter risikovurdering finner at arbeidsutstyret krever særskilt forsiktighet ved bruk. Opplæringen skal dokumenteres og signeres av begge parter.

Den som setter noen i arbeid med farlig utstyr må forsikre seg om at vedkommende har tilstrekkelig kunnskap, og eventuelt selv gi slik opplæring.

For de mest brukte maskinene er det nok med opplæring og dokumentasjon fra arbeidsgiver eller liknende:

- Traktor (ved kjøring på vei kreves sertifikat) og traktorredskap
- Selvgående maskiner for jord- og skogbruk (for eksempel skurtresker)
- Noen løfteinnretninger for hengende last (for eksempel silotaljer)
- Bærbare kjedesager
- Vinsj og vinsjutstyr
- Vinkelslipere
- Automatiske eller halvautomatiske produksjons-, transport- eller lagrings-systemer (for eksempel fylltømmer)
- Løfte- og stablevogner for gods uten permanent fører plass (ledetrucker, dvs. «gaffeltruck»)
- Personløftere
- Trallebaner og maskiner som går eller trekkes i føringer
- Hengestillas
- Spikerpistoler

(Listen er ikke uttømmende.)

Den praktiske og teoretiske opplæringen skal gi ferdighet og kunnskap om sikker bruk av arbeidsutstyret, betjening, bruksegenskaper og bruksområde, kontroll og vedlikehold.

Sertifisert sikkerhetsopplæring

Noen maskiner er underlagt strengere krav, dvs at opplæringen må gis av skole eller tilsvarende institusjon. Dette gjelder blant annet bruken av:

- Bro- og traverskraner, dersom bruken medfører fare for skade på liv og helse (Gjelder ikke silotaljer konstruert som traverskran)
- (Gaffel-)truck med permanent fører plass
- Masseforflytningsmaskiner med større effekt enn 15 kW (Masseforflytningsmaskiner omfatter bl.a. gravemaskiner og hjullastere) Oppdragsgiver kan kreve at brukere av landbruksmaskiner i anleggsarbeid mm. underlegges særskilt opplæring.
- Lastebilkranter med større kapasitet enn 2 tonnmeter
- Tårnkranter, mobilkranter og portalkraner

(Listen er ikke uttømmende.)

Meldeplikt, trygd og forsikring

Melding om skade eller ulykke

Arbeidsgiver og andre i tilsvarende stilling (enmannsvirksomheter og familiebruk er inkludert) er i følge Folketrygdloven pålagt meldeplikt til NAV. Alle skader eller yrkessykdommer som gjør det nødvendig med medisinsk behandling eller som medfører arbeidsuførhet skal meldes. Meldingen skal sendes snarest og senest innen tre dager. Arbeidsgiver plikter også å melde fra om alvorlige skader og ulykker til politi og arbeidstilsyn.

Dersom den skadede er **lønnet** arbeidskraft, skal skademelding om påført skade eller sykdom som kan gi rett til yrkesskadedekning meldes til NAV der den skadede bor. Melding gis på NAV-blankett. Blanketten fås på NAV-kontoret, og kan hentes på internett: <http://www.nav.no>.

Dersom den skadede er **ulønnet** arbeidskraft (for eksempel familie) dekkes denne av forsikringen, ikke gjennom NAV. Derfor skal skaden meldes direkte til forsikringsselskapet på eget meldeskjema. Dette får du hos ditt selskap, eller du kan laste det ned fra selskapets hjemmesider.

I forsikringsammenheng så vel som helsemessig sammenheng er det viktig å oppsøke lege så fort som mulig etter at skade er oppstått. Legejournalen er viktig dokumentasjon i eventuell videre saksbehandling. Dokumentasjon er viktig også med tanke på at seinskader kan oppstå.

- Yrkesskedeforsikringen gjelder fra og med søknaden kommer til NAV, og har ingen tilbakevirkende kraft.

Bonden er selvstendig næringsdrivende og omfattes derfor ikke av yrkesskedeforsikringen. Selvstendig næringsdrivende kan tegne en frivillig trygd for yrkesskade på det lokale NAV-kontoret.

Når det er ansatte på garden

Avløser og andre som har et arbeidsforhold knyttet til garden skal ha adgang til toalett, vask, dusj, garderobe med skiftemulighet, tørkemulighet for klær og fottøy og adgang til egnet rom for å spise.

Arbeidsgiveransvaret omfatter også

- Yrkesskedeforsikring.
- Arbeidsavtale.
- Verneombud når det er mer enn 10 ansatte. Ved færre enn 10 ansatte kan avtale inngås om at foretaket ikke skal ha verneombud. Avtalen skal være skriftlig.

Avløser ansatt i avløserlag har arbeidsavtale med avløserlaget. Det skal i tillegg foreligge en arbeidsinstruks på gården, utarbeidet av bonden i samarbeid med avløseren. For øvrig har bonden ansvar for avløserens sikkerhet, arbeidsmiljø og opplæring på linje med andre ansatte på garden.

Dersom bonden tilbyr bolig til sine ansatte, er det bestemte krav til boligstandarden. Arbeidsmiljøloven § 8 nr 3 krever at den innkvartering som arbeidsgiveren stiller til arbeidstakernes rådighet skal være fullt forsvarlig utført, innredet og vedlikeholdt.

Arbeidstilsynet har utarbeidet følgende retningslinjer for soverom som skal nyttes av sommersesongarbeidere i landbruket:

- Soverommet bør ha et rom-volum pr. person på minst 7,5 m³.
- Det tillates maksimalt 4 personer pr. soverom, i campingvogn maksimalt 2 personer.
- Soverom bør ha vindu som kan åpnes.

- Dersom det ikke er annet oppholdsrom skal soverommet være stort nok til at det kan utstyres med bord, stoler med rygg, seng m.m. som er nødvendig av hensyn til arbeidstakernes velferd.
- Beboerne skal ha tilgang til dusj, vaskerom, toalett osv.

Brannvernmyndighetene krever at boareal skal ha tilstrekkelig med rømningsveier, røykvarslere og slukkeutstyr.

Trygghet og beredskap

På gardsbruk med næringsmessige tilleggsaktiviteter som medfører mye ferdsel, for eksempel Inn på Tunet eller gardsturisme, er trygghet for besøkende en viktig del av HMS-arbeidet. Det stilles utvidede krav til utøvere med slike aktiviteter.

Beredskapsplakat med opplysninger om brannslukkingsutstyr, rømningsveier, stoppekran og viktige telefonnumre gir mulighet for rask og riktig reaksjon.

Landbrukets HMS-tjeneste

Landbrukets HMS-tjeneste har som mål å bidra til reduksjon av skader og yrkeslidelser i landbruket og med det sikre trivsel, kvalitet og økt lønnsomhet i næringa. Hovedvirkemidlet for dette er rådgivning på garden og HMS-kurs.

Landbrukets HMS-tjeneste har hovedkontor på Kongsberg.

Tlf.: 91 61 80 80, e-post: hk@lhms.no Les mer på www.lhms.no

Aktuelle forskrifter under Arbeidsmiljøloven

Arbeidsmiljøloven er den mest omfattende av «HMS-lovene», og har en rekke forskrifter som gjelder for alle bønder. Noen av de mest sentrale er listet opp her. Nummeret foran hver forskrift er det bestillingsnummeret Arbeidstilsynet bruker som referanse.

Nr.	Tittel
151	Graving og avstiving av grøfter
320	Traktorer
462	Arbeidsmiljølovens anvendelse på virksomhet i landbruket som ikke sysselsetter arbeidstaker
515	Høytrykksspyling mm.
525	Førervern på gamle traktorer
534	Sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygg- og anleggsplasser
550	Vern av arbeidstagere mot farer ved arbeid med biologiske faktorer
554	Arbeid av barn og unge
555	Bruk av arbeidsutstyr
556	Vern mot eksponering for kjemikalier på arbeidsplassen

Flere forskrifter vil være retningsgivende for arbeidsmiljøstandarden også på bruk som ikke sysselsetter arbeidstaker.

Nr.	Tittel
235	Asbest
398	Støy på arbeidsplassen
500	Stillaser, stiger og arbeid på tak
524	Bruk av personlig verneutstyr på arbeidsplassen
529	Arbeidsplasser og arbeidslokaler
531	Tungt og ensformig arbeid
535	Forplantningsskader og arbeidsmiljø
551	Sveising, termisk skjæring, termisk sprøyting, kullbuemeisling, lodding og sliping (varmt arbeid)
565	Oppbygging og bruk av stoffkartotek for helsefarlige stoffer i virksomheter (Stoffkartotekforskriften)
582	Vern mot mekaniske vibrasjoner

Aktuelle internettadresser til lover, forskrifter og annet

www.lovdatab.no/
www.arbeidstilsynet.no
www.dsb.no
www.kslmatmerk.no/
www.lhms.no
www.regelhjelp.no
www.landbrukets-brannvernkomite.no

www.mattilsynet.no
www.fg.fnh.no
(Forsikringsselskapenes godkjenningnemnd)
www.la.no
(Landbrukets Arbeidsgiverforening)

